



Kur'ân Bağlamında Cin Gayb İlişkisi ve Cinlerin Gaybı Bilmelerinin İmkânı
The Relationship Between the Jinn and the Unseen in the Context of the Qur'ân and the Possibility of the Jinn's
Knowledge of the Unseen

Hasan Hüseyin İSLAM

Dr., Din Görevlisi, Diyânet İşleri Başkanlığı / Türkiye

hislam@live.nl

[orcid.org/ 0000-0001-9913-7055](https://orcid.org/0000-0001-9913-7055)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article

Geliş Tarihi: 17 Nisan 2023 / **Date Received:** 17 April 2023

Kabul Tarihi: 28 Ağustos 2023 / **Date Accepted:** 28 August 2023

Yayın Sezonu: Eylül 2023 / **Pub Date Season:** September 2023

Cilt: 7, **Sayı:** 1, **Sayfa:** 92-115 / **Volume:** 7, **Issue:** 1, **Pages:** 92-115

Atıf: İslam, Hasan Hüseyin. "Kur'ân Bağlamında Cin Gayb İlişkisi ve Cinlerin Gaybı Bilmelerinin İmkânı".
Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7/1 (Eylül 2023), 92-115.

Citation: İslam, Hasan Hüseyin. "The Relationship Between the Jinn and the Unseen in the Context of the
Qur'ân and the Possibility of the Jinn's Knowledge of the Unseen". *Journal of Divinity Faculty of Kastamonu
University* 7/1 (September 2023), 92-115.

İntihal: Bu makale özel bir yazılımla (iThenticate,) taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned special software (iThenticate,). No plagiarism detected.

Etik Beyan/ Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların
kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Hasan Hüseyin İslam)./ It is declared that scientific and ethical
principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have
been properly cited (Hasan Hüseyin İslam).

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Funding: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Conflict of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Bu makale Creative Commons Atıf-Gayri Ticari Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile
lisanslanmıştır.

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial No Derivatives 4.0
International License

web: <http://dergipark.gov.tr/kuifd>
mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

Kastamonu University, Faculty of Theology, Kastamonu/Türkiye

Hasan Hüseyin İslam/ Kur'ân Bağlamında Cin Gayb İlişkisi ve Cinlerin Gaybı Bilmelerinin İmkânı

Öz

Gayb, üzerinde tartışmaların en fazla yapıldığı konulardan birisidir. Çünkü insanın doğasında bilinmeyene, görünmeyene, esrarlı olana karşı bir merak duygusu bulunmaktadır. İnsanın bu merak duygusu, onu sürekli olarak görünenin ötesiyle ilgilenmeye yönlendirmiştir. Bu durum, cin ve rûh gibi varlıklardan *gaybî* bilgiler aldıklarını ve böylece gaybı bildiklerini öne sürerek maddi ve manevi çıkarlar sağlayan şaman, kâhin ve müneccim gibi birçok istismarcı kimselerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İslam dinine göre cinlerin varlığı Kur'ân ayetleri ile tespit edilmektedir. Fakat cinlerin gaybı bildiklerini belirten herhangi bir ayet bulunmamaktadır. Öte yandan gaybın *mutlak gayb*, *izafî gayb* şeklindeki taksimatı göz önünde bulundurulduğunda *gayb* bilgisine ulaşmanın imkânı bakımından insanlar ve cinler arasında bir takım farklılıkların olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla cinlerin hangi gaybî bilgilere ulaşmalarının mümkün olup olmadığı sorunsal bir problem olarak cevap beklemektedir. Çalışmamızda bu problem Kur'ân bağlamında cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Buna göre cinlerin, *izafî gayb* kısmına giren konularda bazı bilgilere sınırlı olarak ulaşabileceklerinin imkân dâhilinde olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Cin, Gayb, İmkân.

The Relationship Between the Jinn and the Unseen in the Context of the Qur'ân and the Possibility of the Jinn's Knowledge of the Unseen

Abstract

The unseen (gayb) is one of the most discussed topics. Because in human nature, there is a sense of curiosity towards the unknown, the unseen and the mysterious. This sense of curiosity of man has led him to be constantly interested in the beyond. This situation has led to the emergence of many abusive people such as shamans, soothsayers and astrologers who gain material and spiritual benefits by claiming that they receive information about the unseen from beings such as jinn and spirits and thus know the unseen. According to the religion of Islam, the existence of jinn is determined by the verses of the Qur'ân. However, there is no verse stating that jinn know the unseen. However, when the division of the unseen as the absolute unseen and the relative unseen is taken into account, it is seen that there are some differences between humans and jinn in terms of the possibility of accessing the knowledge of the unseen. Accordingly, the question whether it is possible for the jinn to reach the unseen information awaits an answer as a problem. In this study, this problem has been tried to be answered in the context of the Qur'ân. Accordingly, it is thought that it is possible for the jinn to have limited access to some information on the subjects that are in the relative unseen.

Keywords: Tafsir, Qur'ân, Jinn, Unseen, Possibility.

Giriş

İslam literatüründe *gayb* kavramı, görünen ve bilinebilen alanın zıddı anlamında kullanılmaktadır. Kur'ân'a göre mutlak gayb bilgisi, Allah'ın imkân vermesi ile mümkün olabilen bir kısım istisnalar dışında Allah'a aittir.¹ Herhangi bir varlığın bu bilgi alanına ulaştığını söylemesi, Allah'ın mutlak gayb bilgisine ortak olduğunu iddia etmesi anlamına gelmektedir ki bu da Kur'ân'ın temel ilkesi olan tevhid inancına tamamen ters düşmektedir. Ancak akıl ve merak sahibi olan insanoğlu, duyularıyla ve algılayabildikleri ile yetinmemiş, Gayba dair bilginin peşine düşmüştür. Bunun için gizli ve esrarlı bir âlemin varlığı gündemini her zaman meşgul etmiştir.² Kimilerine göre insanlığın gündeminde olan görünmeyen âlemin bulunuşu, o âleme ait varlıklardan ve oluşlardan söz edilişi, insanın korkularının, endişe ve kaygılarının sonucudur.³ Bu durum, hem ilkel kabile dinlerinde hem de semavî dinlerin mensuplarında görülmektedir. Semavi olmayan dinlerdeki görülmeyen varlıklara (cin, şeytan ve iblis) olan bu inanç Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta da bulunmakla birlikte bu varlıklar tarif ve tanım bakımından birbirine karıştırılmıştır. İslam dinine göre ise net olarak tanımlanan ve Kur'ân tarafından bildirilen bu varlıkların mevcudiyetine iman etmek farzdır.

Çalışmamızın amacı, cinlerin gayb ile ilişkilerinin doğru olarak anlaşılmasını sağlamak ve bu bağlamda cinlerin gaybi bilgilere ulaşmalarının mümkün olup olmadığını ortaya koymaktır. Çalışmamız, konuyla ilgili önceki yapılmış çalışmalardan farklı olarak gaybın bilinebilir olan kısımlarının olup olmadığı, hangi kısım gaybın bilenebileceği ve kimler tarafından bilenebileceği sorunsalını ortaya koymak suretiyle gayb-cin ilişkisi hakkında tam olarak bir yere oturtulamayan; cinlerin *gaybî* bilgilere ulaşabilmelerinin imkânını/imkansızlığını ortaya koymak şeklinde olacaktır. Bu paralelde İ. Halil Erdoğan'ın "Metafizik Alemde Cinlerle İrtibatın İmkânı" şeklinde yapmış olduğu çalışması konuyu kelâm disiplini açısından ele alan bir çalışma olup bu çalışmada daha çok cinlerle irtibat konusu üzerinde durulmuştur. Biz ise cinlerin gaybî bilgilere ulaşabilmelerinin mümkün olup olmadığını tefsir disiplini açısından değerlendirerek ortaya koymaya çalışacağız. Öncelikle cinlerin mahiyeti, onların teklifle muhatap olmaları ve insanların onlarla irtibata/iletişime geçmelerinin; insanlar tarafından görülebilmelerinin mümkün olup olmadığı hakkında bir bilgi verilecek daha sonra da gayb problemi üzerinde durularak cinlerin gayb ile ilişkilerinin neler olduğu konusu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

¹ el-En'âm 6/59.

² Halis Albayrak, *Kur'ân'da İnsan Gayb İlişkisi* (İstanbul: Şule Yayınları, 1993), 15.

³ Albayrak, *Kur'ân'da İnsan Gayb İlişkisi*, 26.

Bu çalışmamızda başta Kur'ân olmak üzere çeşitli tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm kitaplarından, konumuzla ilgili yapılmış çalışmalardan (kitaplardan) ve bu konuda yazılan makalelerden istifade edildi.

1. Cin Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı

Arapça *ce-ne-ne* kökünden türeyen ve müfredi *cinn*, çoğulu ise *cinne* olan⁴ *cinn* kelimesi, bir şeyi hislerden örtmek, gizlemek ve saklamak anlamlarına gelmektedir.⁵ İbn Manzûr'a vd. dilcilere göre gözlerden gizlenen ve yaratılan her türlü varlık cin anlamını içermektedir.⁶ Bu anlamda insanın duyu ve kavrayışının ötesinde kalan ruhsal varlık türlerinden olan *cin*, *melek*⁷ ve *şeytan* kelimeleri, bir üst kavram olarak *cin* kelimesi ile ifade edilebilmektedir. Ayrıca göğüs tarafından kapatıldığından dolayı kalbe *cenân*, akli örtmesinden dolayı deliliğe *cinnet*, kalkan gibi insanı arkasında saklayan şeylere de *cünne*,⁸ anne karnında gizlenmesinden dolayı bebeğe de *cenin* denilmektedir.⁹ “Şeytanlar da gizlenmeleri konusunda cinlerle aynı özellikleri taşıdıklarından dolayı cinlerden bir nevi olarak kabul edilmiştir.”¹⁰ Bundan dolayı Kur'ân'da “*Gecenin karanlığı onu kaplayınca*”¹¹ ifadesi kullanılmış, bununla karanlığın onu gizlemesi ve örtmesi ifade edilmiştir. Kur'ân'da cinlerin “yabancı”¹², “kâhin-müneccim”¹³, ve “hünerli usta”¹⁴ şeklinde nitelendiği de görülmektedir.

Kur'ân'da kullanılan *İblîs* kelimesi hakkında Âdem'in (as) insanlığın atası olduğu gibi cinlerin ilk atası ve onun için özel isim olduğu¹⁵ yönündeki görüşlerin ise isabetli olmadığı görülmektedir. Araştırmacılar, Kâbil'in insanların ilk günah işleyeni olduğu gibi *İblîs*'in de cinlerden ilk günah işleyene ve ilk şeytan olana verilen isim olduğunu belirtmektedirler. Nitekim cinlerden inkâr yolunu seçenler *şeytan*, inkâr yolunu seçmeyip imana yönelenler

⁴ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1119/1707), 704.

⁵ Ebu'l-Kasım Hüseyin İbn Muhammed el-Ma'rûf bi'r-Râğıb İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Seyyid Geylânî (Kahire: Dâru'l-Meymeniyye, 1324/1906), 98.

⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 701.

⁷ Ancak Kur'ân'da “*Kıyamet günü, Allah Teâlâ onların hepsini bir araya toplar ve meleklere: 'bunlar size mi tapıyorlardı?' der. Melekler de: 'seni tenzih ederiz; onlar değil, sen bizim dayanağımızsın. Aksine onlar, cinlere tapıyorlardı ve onlara inanyorlardı.*” şeklindeki diyalogta meleklerin ve cinlerin birbirinden ayrı varlıklar olduklarına işaret edilmektedir. Bk. Sebe' 34/40-41.

⁸ Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya, *Makâyîsü'l-luğa* (Beyrut: Dârü'l-Fikr), ts., 422.

⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 701.

¹⁰ Ahmed İzzuddîn Beyânünî, *el-İmânu bi'l-melâike* (Dâru's-Selâm, 1405/1985), 110.

¹¹ el-En'âm 6/76.

¹² el-Ahkâf 46/29-32; el-Cin 72/3-5, 16.

¹³ Sebe' 34/14.

¹⁴ Sebe' 34/13.

¹⁵ Ömer Ahmed Muhtâr, *el-Mu'cemu'l-mevsû li elfâzi'l-Kur'ân-i'l-Kerîm ve kıraâtihi* (Riyâd: Müessesetü sûtûru'l-Ma'rife, 1423/2002), 60.

cin diye isimlendirilmiştir. Buna göre Allah'a ilk isyan eden cinin *İblîs* olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶

Konumuz cinlerle gayb arasındaki ilişkiyi ortaya koymak olduğu için öncelikle cinlerin mahiyetinin, onların görülebilmelerinin ve onlarla irtibatın mümkün olup olmadığının ortaya konulması gerekmektedir.

1.1. Cinlerin Mahiyeti

Kur'ân'da 50 ayette geçen cin kelimesi ve türevleri; 11 surede 22 ayette *cinn*, 4 surede 7 ayette *cann*, 7 surede 10 ayette *cinne* ve 9 surede 11 ayette *meccûn* şeklinde geçmektedir.¹⁷ Bu ayetlere göre cinlerin insanlardan önce dumansız bir¹⁸ ateşten yaratıldığı¹⁹, bu ateşin²⁰ yalın (yükselen sarı ve yeşilimsi)²¹ kavurucu bir alev olduğu ve onların duyularla algılanamayan varlıklar olduğuna²² vurgu yapılmaktadır.²³ Bunun yanısıra latif cisimler olan cinler bir ruha sahiptirler. Farklı şekillere girmeye kabiliyetli olarak yaratılmış varlıklardır. Yerler, içerler, evlenirler, tıpkı insanlar gibi çoğalırlar ve ölürler.²⁴ Cinler çok uzak mesafeleri çok kısa zamanda katedebilen²⁵, gökyüzüne çıkabilen²⁶, insanların güçlerinin yetmediği çok zor ve büyük işlere güç yetirebilen²⁷, kendilerine uyarıcı ve peygamberler gönderilen²⁸ irade ve şuur sahibi varlıklardır.²⁹ Ayrıca cinlerin kalplerinin, gözlerinin, kulaklarının³⁰, seslerinin olduğu³¹ ve konuştukları³² da Kur'ân ayetlerinde bildirilmektedir.

¹⁶ 'Abdullah Sirâcî'd-Dîn, *el-Îmânu bi'l-Melâike* (Halep: Dâru'l-Felâh, 1391/1972), 236.

¹⁷ İbrahim Kemal Ethem, *e's-Sihru ve's-seharatu min minzâri'l-Kur'ân ve's-Sünne* (Beyrut: Dâru'n-Nedve el-İslamiyye, 1411/1991), 76.

¹⁸ el-Hicr 15/27

¹⁹ el-A'râf 7/12; Ayrıca bk. İsfehânî, *el-Müfredât fi'ğaribi'l-Kur'ân* "Ays", 261.

²⁰ Bazı âlimler bu ateşin bilinen ateşten yetmiş kat yoğun ve çok etkili olduğunu söylemektedir. Bk. Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 5/3059.

²¹ er-Rahman 55/15.

²² el-A'râf 7/27.

²³ Cinler, ancak yılan, akrep, köpek ve siyah kedi gibi suretlere büründükleri takdirde görünebilirler. Bk. Ethem, *e's-Sihru ve's-seharatu min minzâri'l-Kur'ân ve's-Sünne*, 129.

²⁴ Beyânûnî, *el-Îmânu bi'l-melâike* (Dâru's-Selâm, 1405/1985), 109; Sirâcî'd-Dîn, *el-Îmânu bi'l-Melâike*, 237.

²⁵ en-Neml 27/39.

²⁶ el-Cin 72/8-9.

²⁷ Süleyman (as)'ın kendisi Şam'da iken Yemen'deki Belkıs'ın tahtını kendisine kimin getirebileceğini sorması üzerine "Cinlerden bir ifrit'in sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm yeter ve bana güvenebilirsiniz!" demesi buna işaret etmektedir. Bk. en-Neml 27/38-39; Ayrıca cinlerden bir kısmının Süleyman'ın (as) emrinde çalıştıkları, onların Süleyman'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaptıkları belirtilerek cinlerin zor işlere güç yetirebildikleri bildirilmektedir. Bk. Sebe' 34/12-13.

²⁸ el-En'âm 6/130.

²⁹ M. Süreyya Şahin, "Cin", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/5.

³⁰ el-A'râf 7/179; el-Cin 72/1.

³¹ el-İsrâ 17/64.

³² el-Cin 72/1-5.

İslam âlimleri cinlerin mahiyeti ile ilgili olan ayetlerin tefsir ve yorumundan ve bu konudaki hadislerden yola çıkarak iki farklı görüş ileri sürmüşlerdir: 1. Cinler kendi başına kâim olan gayri maddî cevherlerden oluşur ki ve Gazzâlî v. bu görüşte olanlardır. 2. Cinler maddî cevherlerden oluşur. Ebü'l-Hasan el-Eş'arî ve Bâkılânî v. olmak üzere Eş'arîler'in çoğunluğu da bu görüştedirler. Bu grupta yer alan İbn Haldûn ise duyularla algılanamadıklarından ve neye delâlet ettikleri bilinemediğinden Kur'ân'da geçen melek, ruh, cin gibi kavramların müteşâbihattan kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir. Reşid Rıza gibi bir kısım son dönem araştırmacıları, cinlerin mikroplardan³³ veya kozmik ışınlardan³⁴ ibaret oldukları tarzında birtakım görüşler ileri sürmüşler de bunlar ilmî bakımdan temellendirilememiş teoriler niteliğindedir. İslam âlimlerinin genel görüşüne göre cinler, meleklerin ve insanların dışında üçüncü bir varlık âlemidir. Cinler akıl ve idrak sahibi varlıklardır.³⁵ Bu görüşün delili de Kur'ân ve hadislerdir. Zira Kur'ân ayetleri ve hadislerde bildirilenlerin dışında cinlerin mahiyeti ile ilgili sahih ve doğru bilgiye ulaşmamız mümkün değildir.

1.2. Cinlerle İrtibatın İmkânı

İnsanoğlunun tarih boyunca gayb esrarına olan merakından dolayı kâhinlere ve arraflara gittikleri görülmektedir. Bunun sebebi kâhinlerin ve arrafların cinlerle irtibat kurdukları yönündeki inançlarıdır.³⁶ Kur'ân'ın "*Ki, o (Kur'ân) elbette değerli bir elçinin sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! Bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz! Âlemlerin Rabb'inden indirilmiştir.*"³⁷ ifadesi, vahyin indiği dönemde müşriklerin, şairlerin ve kâhinlerin cinler vasıtasıyla gök haberlerini aldıklarına inandıklarını göstermektedir. Öte yandan günümüzde de "adeta bir sektör haline gelen falcılık, medyumluk, kehanet, sihir ve büyücülük gibi faaliyetlerin alt yapısı cinler ile iletişime dayandırılmaktadır. Hatta cinler ile iletişim kurduğunu iddia ederek toplumda alternatif tıp oluşturma çabası içinde olan ve şifacılık yapan kimselerin bulunduğu"³⁸, konu hakkında bilgisi olmayan günümüz insanının da bunlara inandıkları, kâhinler veya cinciler tarafından istismar edildikleri görülmektedir. Buna göre maddi menfaat sağlamak amacıyla yapılan bu tür aldatıcıların iddialarına ilmi olarak cevap verilmesi gerekmektedir. Burada karşımıza cinler insanlar tarafından görülebilir mi? Onlarla iletişime geçmek mümkün

³³ Ahmet Saim Kılavuz, "Cin (Kelam)", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/9.

³⁴ Hayati Aydın, "Dinî Kaynaklar ve Kültür Bağlamında Cinleri Anlamak", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/3 (Aralık 2017), 1636.

³⁵ Ömer İbni Süleymân İbni Abdillâh el-Aşkar 'Atîbî, '*Âlemu'l-cin ve 'ş-şeyâtîn* (Küveyt: Mektebetü'l-Felâh, 1404/1984), 13.

³⁶ Ethem, *e's-Sihru ve 's-seharatu min minzâri'l-Kur'ân ve 's-Sünne*, 85.

³⁷ el-Hâkka 69/40-42.

³⁸ Bk. İbrahim Halil Erdoğan, "Metafizik Âlemden Cinlerle İrtibatın İmkânı/İmkansızlığı: Etimolojik ve Epistemolojik Bir Analiz", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18/72 (Ekim 2019), 1954.

müdür? Bu iletişimin boyutu ne şekilde olabilir? Cinler gaybı bilebilir mi? soruları çıkmaktadır.

1.3. Cinleri Görmenin İmkânı

Kur'ân'ın bildirdiği ve haber verdiği varlıklardan olan cinler³⁹, Yine Kur'ân'a göre insanlar tarafından görülemeyen varlıklardır.⁴⁰ Öte yandan Kur'ân'da Hz. Peygamber'in (s.a.v.), cinlerden bir gruba Kur'ân okuduğu, onlara İslam dinini tebliğ ettiği ve bu cinlerin de bu davete icabet ettiği bildirilmektedir. Cin Suresi'nde anlatılan bu hadisede “*De ki: Cinlerden bir topluluğun Kur'ân'ı dinledikleri bana vahy edildi*”⁴¹ şeklinde meçhûl sigasıyla ifade edilmesi, Hz. Peygamber'in cinleri görmediğine işaret ettiğini düşündürmektedir. Hz. Peygamber'in bu ayetleri okuduğu sırada cinleri gördüğü ile ilgili hadis literatüründe bir kısım rivayetlerin geldiği de görülmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in cinleri görüp görmediği ile ilgili gelen bu rivayetler bize bu konuda tam bir yanıt vermemektedir. Nitekim cinlerle ilgili gelen ve “cin gecesi” diye tabir edilen İbnu Abbas kaynaklı rivayetlere göre Hz. Peygamber (as), cinleri görmemiştir.⁴² Bunun yanı sıra İbnu Mes'ud kaynaklı gelen diğer rivayetlere göre ise Hz. Peygamber, cinleri görmüş, onlarla konuşmuş ve dinin hükümlerini onlara tebliğ etmiştir.⁴³ Bu rivayetler bağlamında düşünüldüğünde Hz. Peygamber'in cinleri gördüğü konusuna kesinlik kazandırmak mümkün görünmemektedir.⁴⁴ Öte yandan sahabeden bazılarının (Ebû Hureyre gibi) cinleri görmeleriyle ilgili rivayetler de söz konusudur ve bu durum cinlerin mahiyeti hakkındaki bilgilerle çelişmektedir.

Kur'ân ayetlerini ve Hz. Peygamber'den gelen bir kısım rivayetleri inceleyen bazı âlimler bir orta yol bularak cinlerin ancak “aslî suretlerinin dışında bir insan veya bir hayvan şekline büründüklerinde -insanlar tarafından- görülebileceğini kabul etmektedirler.”⁴⁵ Nitekim Cebrail'in (as) de normal bir insanla (Meryem'le) iletişime

³⁹ “Cinler âlemi denilen âlemin varlığı bir gerçektir ve hakır. Hayal ve yanıldan ibaret bir varlık âlemi olmadığı gibi bu varlıklar, mikrop cinsinden bir canlı da değildir. Bu konuda bir te'vil yapılması da mümkün değildir.” Bk.

Beyânûnî, *el-İmânu bi'l-melâike*, 110.

⁴⁰ el-A'râf 7/27.

⁴¹ el-Cin 72/1.

⁴² Muhammed b. İsa Et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Mısır: Şirketü Maţba'atü Mustafâ, 1395/1975), “Tefsirü'l-Kur'ân: Suretu'l-Cin”, 3323.

⁴³ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Müsned, thk. Şu'ayb el-Arnâvûd vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 7/214-215; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-şâhih*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ty.), “Salât” 150; Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Mûsâ, *Delâilü'n-Nübüvve ve ma'rifetü ahvâli Sâhibi's-Şerî'a* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1405/1984), 2/230; Muhammed b. Cerîr b. Yezîd Taberî, *Camîu'l-beyân fi te'vili'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000), 22/136.

⁴⁴ Mahmut Yazıcı, “Hz. Peygamber'in Cinlerle Görüşmesine Dair İhtilâflı Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 4/2 (Aralık 2018), 785.

⁴⁵ Beyânûnî, *el-İmânu bi'l-melâike*, 110; Sirâcü'd-Dîn, *el-İmânu bi'l-Melâike*, 237; Elmalılı, cinlerin muhtelif şekiller olarak görünebileceğini belirtir. Bk. Elmalılı, 8: 5389.

geçmek istediğinde insan şekline bürünerek görünmesi⁴⁶ ve Hz. Peygamber'e (as) vahyi getirdiği esnada da bir beşer suretine bürünerek vahyi iletmesi⁴⁷ yaratılış bakımından mahiyet farkı bulunan varlıklar arasında sağlıklı bir şekilde iletişimin sağlanması için sureten de olsa bu mahiyet farkının ortadan kalkması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda Buhârî'nin Vekâlet Babı'nda rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz (as) tarafından Ramazan zekâtlarını korumakla görevlendirilen Ebû Hureyre'nin 3 gün boyunca akşamları bir hırsızla karşılaştığı ve onu tutuklamak istediğinde muhtaç bir ailesinin olduğunu söyleyerek kendisini bırakmasını istediği, bunun üzerine Ebû Hureyre'nin onu serbest bıraktığı, 3. günden sonra Hz. Peygamber'in (as), Ebû Hureyre'ye o hırsızın bir cin olduğunu söylemesi ile Ebû Hureyre'nin onun bir cin olduğunu anladığı anlatılmaktadır.⁴⁸ Bu hadiste geçen ifadelerle göre Ebû Hureyre o cini bir insan şeklinde görmüş ve onunla konuşmuştur. Hatta 3 gün boyunca onun bir cin olduğunu anlamaması da cinlerin insan veya hayvan şekline temessül etmesiyle gözükebileceğine işaret etmektedir.⁴⁹ Ayrıca Hz. Peygamber'in (as), siyah köpeğin⁵⁰, evlerde görülen ve çıkması söylendiği halde evden çıkmayan yılanın şeytan olduğunu söylemesi,⁵¹ cinlerin hayvan veya insan gibi farklı kılıklarda temessül edebileceğine işaret etmektedir.⁵² Bunun yanı sıra şeytanların rüyada dahi Peygamberimiz'in suretine temessül edemeyeceği de bizzat Hz. Peygamber tarafından bildirilmektedir.⁵³ Öte yandan İslam hukukçularının, cinlerle evliliğin caiz olup-olmadığı,⁵⁴ cinlerin bebeklere içirdikleri süttten dolayı insanlarla sütkardeşliğinin meydana gelip

⁴⁶ "Biz ona meleğimiz (Cebrail'i) gönderdik de ona tam bir insan şeklinde göründü." "Meryem: "Ben senden Rahmân (olan Allah) a sığınırım. Eğer Allah'dan korkuyorsan (bana dokunma)" dedi." Bk. Meryem 19/17-18. Bu ayette Hz. Meryem'e görünenin, insan cinsinden bir erkek olduğu anlaşılmaktadır.

⁴⁷ Suyûtî ve Zerkeşi, vahyin Hz. Peygamber'e iki şekilde gelebileceğini, bunlardan birincisinin Hz. Peygamber'in meleik suretine bürünerek mahiyet farkının ortadan kalkması, ikincisi ise Cebrail'in insan suretine bürünerek mahiyet farkının ortadan kalkması ve iletişimin sağlanması şeklinde olduğudur ki birinci şeklin yani Hz. Peygamber'in meleik suretine bürünerek vahyi almasının daha zor bir ihtimal olduğunu ifade etmektedirler. Bk. Celâluddîn Abdurrahmân Suyûtî, *el-İkân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed İbn. Alî (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 1/150; Bedruddîn Muhammed Abdullah Zerkeşi, *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Ebi'l-Fadl e'd-Dimyâtî (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 161.

⁴⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail Buḥârî, *el-Câmi u'ş-şâhiḥ*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Vekâlet", 40 (No. 2311).

⁴⁹ Erdoğan, bizim çalışmamızdan farklı olarak sadece cinlerle irtibatın imkânı konusuna yoğunlaştığı çalışmasında cinlerin vesvese dışında insanlarla irtibata geçmelerinin mümkün olmadığını söylemektedir. Bk. Erdoğan, "Metafizik Âlemden Cinlerle İrtibatın İmkânı/İmkansızlığı, 1959; Oysa zikrettiğimiz bu hadis ve bunun dışında rivayet edilen hadisler, cinlerin insan veya hayvan şekline temessül ederek insanlarla irtibata geçebileceğine delil teşkil etmektedir.

⁵⁰ Müslim "Salât", 510.

⁵¹ Müslim "Selâm", 2236.

⁵² İbnu'l-Arabî, Cinlerin asli suretleri ile görülmelerinin mümkün olmadığını ancak bir kısım hayvanların suretlerinde gözükebileceklerini belirtmektedir. Bk. Ebû Bekr İbnu'l-Arabî, *Aḥkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003), 4/316.

⁵³ Bk. Buḥârî, "Ta'bir", 91 (No. 2993-2994); Müslim, "Rüya", 2266.

⁵⁴ Muhammed Emin b. Ömer b. 'Abdülaziz İbn 'Abidin, *Reddü'l-muḥtâr 'alâ dürrü'l-muḥtâr* (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1412/1992), 3/28; Şemsüddîn Muhammed İbn Ahmed el-Hatîbi'ş-Şirbinî, *Muḡni'l-muḥtâc ilâ ma'rifeti me'ânî el-fâzi'l-minhâc* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1994), 4/286.

gelmemesi⁵⁵ ve kiraya verilen bir evin cinler tarafından taşlanması durumunun akdin feshedilebilmesine bir özür olarak kabul edilip edilmeyeceği⁵⁶ gibi konularda görüş bildirmelerinin de cinlerle bir şekilde irtibatın sağlanabileceğine delil olabileceğini düşündürmektedir. Âtibî, cinlerin bazen insan suretinde görünebileceği, sadece sesinin duyulup cisminin görülemeyeceği ve bazen da çok garip şekillere bürünerek görünebileceğini belirtmektedir.⁵⁷ Yukarıda verdiğimiz bilgiler çerçevesinde cinlerin asli suretleriyle görülemeyeceği ancak onların farklı suretlere ve şekillere bürünmeleriyle gözükebileceği ve bu şekilde bir iletişim ve irtibatın kurulabileceğini söylemek mümkün gözükmektedir.

Cinlerle ilgili olarak görülen en önemli konuların başında cinlerin gaybı bilmeleriyle ilgili problem gelmektedir. Buna göre cinler gaybı bilebilir mi? Gaybı bilme konusunda cinler ile insanlar arasında bir fark olabilir mi? İnsanlara göre gayb olan hangi konular cinlere göre gayb değildir? Allah'ın bilgisinde olan gayb konuları ile mahlûkat tarafından bilinebilecek gayb konuları arasında farklar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? Gaybın kategorileri nelerdir? Gibi bir kısım sorular cevap beklemektedir.

İslam literatüründe *gayb* kavramı, görünen ve bilinebilen alanın zıddı anlamında kullanılmaktadır. *Gayb*, elle tutulamayan, gözle görülemeyen, duyularla algılanamayan, pozitif ilimlerle tespit edilmesi mümkün olmayan bir bilgi alanıdır. İsfehânî, beş duyu ile insanın algılayamadığı her şeyin *gayb* kapsamına girdiğini belirtmektedir.⁵⁸ Ebû İshak, İnsanların bilgisi dâhilinde olmayıp peygamberler tarafından haber verilen her şeyin gayb olduğunu⁵⁹ söylemektedir. Buna göre *gayb*, hakkında bir delilin, işaretin olmadığı ve hiçbir mahlûkun ilminin ona taalluk edemediği, duyularla hissedilemeyen ve duyularla bilinme kuvvetinde olmayan,⁶⁰ delil ve emaresi bulunmayan insan bilgisinin kapsamı dışında kalan ve duyuların idrak sınırlarını aşan mevcut veya henüz ma'dum durumda olan varlık alanıdır.⁶¹

Kur'ânî bir tabir olan **الْغَيْبُ** *ğayb* kelimesi ve türevleri Kur'ân'da toplam 60 ayette geçmektedir. Buna göre 34 surede 49 ayette **الْغَيْبُ** *ğayb*, 3 surede 4 ayette **الْغُيُوبُ** *ğuyûb*, 3 surede 3 ayette **غَائِبِينَ** *ğâibîn*, 1 surede 2 ayette **الْغَيْبَةَ** *ğayâbe*, 1 surede 1 ayette **غَائِبَةً** *ğâibe*, 1

⁵⁵ Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/124.

⁵⁶ İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr alâdürri'l-muhtâr*, 6/81.

⁵⁷ Âtibî, *âlemu'l-cin ve's-şeyâtin*, 93.

⁵⁸ İsfehânî, *el-Müfredât fi'ğaribi'l-Kur'ân*, 366; Ayrıca bk. Ebu'l-Fidâ İsmail İbnü Ömer İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ân'i'l-azîm*, thk. Sami İbn Muhammed (Riyad: Dâru Tayyibe, 1420/1999), 1/165.

⁵⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3321.

⁶⁰ Eyyûb b. Musa el-Hüseyinî el-Karîmî el-Kûfî Ebû'l- Bekâ, *el-Külliyât mu'cem fi'l-mustalahâtı ve'l-furûki'l-luğaviyyât* (Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 1998), 667-8.

⁶¹ İlyas Çelebi, "Gayb", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/407

surede 1 ayette ise **يَغْتَابُ** *yeğteb* şeklinde gelmektedir.⁶² Kur'ân'da zikredilen *ğayb* kelimesi, Allah (cc), hesap, sırat, cennet, cehennem,⁶³ zulmet/karanlık,⁶⁴ Süleymân'ın (as) ölümünün cinler tarafından bilinmemesi⁶⁵, Hz. Peygamber'in (as) ne zaman öleceğini bilememesi,⁶⁶ yağmur,⁶⁷ levhi mahfuz,⁶⁸ nefis ve mal,⁶⁹ azabın inmesi,⁷⁰ zan,⁷¹ gıybet/zina⁷² ve vahy⁷³ şeklinde 11 anlamda kullanılmaktadır.⁷⁴ Zikredilen bu ayetlerde 11 anlamda kullanılan gayb kavramının zaman açısından geçmiş zaman,⁷⁵ şimdiki zaman/hal⁷⁶ ve gelecek zaman⁷⁷ olmak üzere üçe ayrıldığı görülmektedir.

Zikredilen bu ayetlerin bir kısmında gaybın sadece Allah'a ait olduğu⁷⁸ ve bu gaybı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği⁷⁹ şeklinde anlatılırken, diğer kısmında ise Allah'ın peygamberlerinden dilediğine gaybı bildirmek için seçeceği⁸⁰ belirtilmekte; Yusuf'a (as) rüya yorumlarının bildirildiği⁸¹ Hz. İsa'nın ise (as) insanların yediklerini ve evlerinde biriktirdiklerini bildiği ve haber verdiği,⁸² Hz. Muhammed'e de (as) *"işte bunlar, gayb haberlerindedir. Biz onları sana vahy ediyoruz. Bunları, ne sen ne de kavmin biliyordu"*⁸³ şeklinde örnekler verilmektedir. Zikredilen bu bilgilere göre gayb bilgisinin sadece Allah'a

⁶² Bk. Muhammed Fu'âd Abdülhakî, *el-Mu'cemü'l-müfheş li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Beyrut: 1364/1945), 507; İbrahim Medkûr, *M'ucemu elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: 1409/1989), 829.

⁶³ el-Bakara 2/3.

⁶⁴ Yûsuf 12/10-15.

⁶⁵ Sebe' 34/14.

⁶⁶ el-A'râf 7/188.

⁶⁷ el-En'âm 6/59.

⁶⁸ Meryem 19/78.

⁶⁹ en-Nisâ 4/34.

⁷⁰ el-Cin 72/26.

⁷¹ Sebe' 34/53.

⁷² Yûsuf 12/52.

⁷³ et-Tekvîr 81/24.

⁷⁴ Hüseyin İbnu Muhammed Dâmağânî, *Qāmûsü'l-Kur'ân ev İslâhu'l-vucûhi ve'n-nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. Abdülaziz Seyyid el-Ehl (Beyrut: Dâru'l-İlmi'l-Melâyîn, 1984), 344-346.

⁷⁵ Hz. Âdem, Nûh, Yûsuf ve Meryem ile ilgili verilen bilgilerde bunların gayb haberleri olduğu ifade edilir. Bk. Âl-i İmrân 3/44; Hûd 11/49; Yûsuf 12/102; el-Kehf 18/26, 83-98.

⁷⁶ Hal ile ilgili gaybî bilgiye örnek olarak Mümtehine Suresi 1. ayetinde Hatib bin Beltaa'nın Mekke'deki yakınlarını korumak amacıyla Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethine hazırlandığını gizlice haber vermek üzere gönderdiği mektubun Allah'ın bildirmesi ile o mektubun ele geçirilmesi hadisesi; Hucurat Suresi 6. ayetinde Beni Müstalik kabilesinin zekâtlarını ödemedikleri şeklinde getirilen yanlış haberin Allah'ın bildirmesi neticesinde ortaya çıkması ve Nûr Suresi 11-12 ayetlerde zikredilen İfk Hadisesi'nin iç yüzünü açıklayan ayetler buna örnek olarak verilebilir.

⁷⁷ Taberî, Lokmân Suresi 31/34'inci ayetin tefsirinde mugayyebâti hamse (beş bilinmeyen) olarak kabul edilen beş konuda; kıyametin saati, yağmurun ne zaman yağacağı, rahimlerde olanları, kişinin yarın ne elde edeceği ve nerede öleceği hakkındaki bilginin sadece Allah'a ait olduğunu belirtmektedir ki bu tür gayb bilgisi, gelecekle ilgilidir ve sadece Allah tarafından bilinebilir. Bk. Taberî, *Camîu'l-Beyân ...*, 20/159; Mugayyebâti hamse konusunda Hz. Peygamber'den gelen bir hadiste de aynı ifadeleri görmekteyiz. Bk. Buḥârî, "İstiska", 15 (No. 1039).

⁷⁸ Yûnus 10/20.

⁷⁹ el-En'âm 6/59; 6/73; Hûd 11/123; en-Nahl 16/77; el-Kehf 18/26; en-Neml 27/65; Fâtır 35/38; et- Tegâbün 64/18.

⁸⁰ Âl-i İmrân 3/179; el-Cin 72/26-27.

⁸¹ Yûsuf 12/21-37.

⁸² Âl-i İmrân 3/49.

⁸³ Hûd 11/49.

ait bir bilgi olduğu ve bu bilgiyi elçilerinden seçtiklerine de bildirdiği şeklinde iki anlamda özetlemek mümkündür. Buna göre gaybı sadece Allah'ın bildiği ve bir de peygamberlerinden dilediğine bildireceği ifadelerinden peygamberlere bildirilen gaybın da Allah'a ait bilgi olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla peygamberler de gaybı ancak Allah'ın kendilerine dilediği bir zamanda ve dilediği kadarıyla öğrenebilirler. Nitekim Hz. Peygamber de (as) yaşadığı dönemde meydana gelen bir kısım olaylar hakkında Allah bildirmedikçe bu vakaların iç yüzünü bilememiştir. Bu bağlamda Kur'ân'da Hz. Muhammed'in (as) gaybı bilmediğine⁸⁴ dair birçok ifadenin bulunduğunu görmekteyiz.⁸⁵ Bunlara örnek olarak İfk Hadisesi,⁸⁶ Mescid-i Dırâr ile ilgili işin iç yüzü⁸⁷ hakkındaki bilgileri bu bağlamda anlamamız mümkündür. Hz. Peygamber'in bilemeyeceği bu gaybî durumlar, geçmişe, hâle ve geleceğe dair konuları ihtiva etmektedir. Ayrıca hadis literatüründe de Hz. Peygamber'in gaybı bilmediğine dair bir kısım rivayetler görmekteyiz. Örneğin, Hz. Cibril'in, Hz. Peygamber'e kıyamet gününün ne zaman olduğu sorusunu sorması üzerine Hz. Peygamber'in (as) *"Soru sorulandan sorandan daha fazla bir bilgiye sahip olmadığını"*⁸⁸ ifade etmesi, Hz. Aişe'nin *"Kim Hz. Peygamberin yarın ne olacağı hakkında bilgi sahibi olduğunu söylese Allah'a karşı en büyük iftirayı yapmış olur."*⁸⁹ demesi ve Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'in beş şeyi *"Allah'dan başka hiç kimsenin bilemeyeceğini"* buyurduğunu ve bunun peşinden *"Kıyametin ne zaman kopacağını bilmek Allah'a mahsustur. Hiçbir kimse yarın nerede öleceğini ve ne kazanacağını bilemez. Yağmuru O yağdırır. Rahimdekileri O bilir."*⁹⁰ ayetini okuduğu⁹¹ rivayetleri de Hz. Peygamber'in gaybı bilemeyeceğine işaret etmektedir. Yukarıda zikrettiğimiz ayet ve hadislerden gaybı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği ancak seçmiş olduğu elçilerine dilediği zaman ve dilediği kadar bildireceği anlaşılmaktadır. Öte yandan Allah'ın gayb bilgisini yalnız kendine has kılmasının en önemli hikmetlerinden birisi de kullarından birinin istemediği halde iman etmek zorunda kalmamasıdır. Çünkü gaybın bilgisini elde etme imkânına sahip olan kimse, geleceğe dair elde ettiği cennet-cehennem bilgisi sebebiyle istemese de iman etmek zorunda kalacaktır. Bu durum ise, imtihan gerçeği açısından sorunlara yol açacaktır.⁹²

⁸⁴ el-El-En'âm 6/50.

⁸⁵ el-A'râf 7/188.

⁸⁶ Bk. en-Nûr 24/11-16.

⁸⁷ Bk. et-Tevbe 9/107-108.

⁸⁸ Buḥârî, "İman", 2 (No. 50).

⁸⁹ Tirmizi, "Tefsîru'l-Kur'ân: Suretu'l-Enâm", 3068.

⁹⁰ Lokmân 31/34.

⁹¹ Buḥârî, "İman", 2 (No. 50).

⁹² Ebu'l-Kasım Mahmud Zemaşşerî, *el-Keşşâf 'an haḳâiki gavâmiu't-tenzil* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-Arabiyye, ts.), 3/379.

Müfessirlerin cumhuru, gayb konusunu genel olarak mutlak bilinmezlik açısından *mutlak gayb*, izafî bilinmezlik (delillerle bilinebilme) açısından da *izâfî gayb* şeklinde iki kategoride mütalaa etmişlerdir.⁹³

Mutlak gayb, akıl ve duyular ile kavranılamayan, sadece Allah'ın bilgisinde olan ve zaman zaman dilediği peygamberlerine dilediği kadar vahiy yoluyla bildirilen bilgi alanıdır.⁹⁴ Aslında *gayb* kavramı ile murad edilen de *mutlak gaybtır*. Yani yaratılanların ulaşamadığı bilgi alanına *mutlak gayb* denir.⁹⁵ Mutlak gaybı iki grupta incelememiz mümkündür. Birincisi: Allah'ın yarattığı mahlûkatından hiç kimsenin ulaşamayacağı bilgi alanı ki Kur'ân'da bu konuda "*De ki gaybı bilmek Allah'a mahsustur.*"⁹⁶ "*O, bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz.*"⁹⁷ "*De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolunana uyarım.*"⁹⁸ "*De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilmez.*"⁹⁹ ayetleri ile "*İnsanlar sana kıyametin zamanını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah katındadır. Ne bilirsin, belki de zamanı yakındır.*"¹⁰⁰ kıyametin kopma zamanı ile ilgili bilginin¹⁰¹ ve rahimlerde olanı, kişinin başına neler geleceğini ne zaman, nerede ve ne şekilde öleceği¹⁰² gibi hususlar da mahlukattan hiçbir kimsenin (peygamber dahi olsa) Allah'ın mutlak gaybî bilgisine ulaşmasının imkansızlığını belirtmektedir. İkincisi: Allah'ın peygamberlerinden dilediğine gaybî bilgileri bildirebileceği şeklindedir ki Kur'ân'da "*Allah size gaybı bildirecek değildir*¹⁰³; *fakat Allah (gaybı bildirmek için) peygamberlerinden dilediğini seçer.*"¹⁰⁴ şeklinde ifade edilen ayette mutlak gayb bilgisinin sadece Allah'a mahsus bir bilgi olduğu, peygamberlerin de kendiliklerinden gaybı bilemeyecekleri¹⁰⁵ ancak

⁹³ Bu izaha, Allah'ı, sıfatlarını, ahireti, nübüvveti, dinî hüküm ve emirleri bilmek girer. Çünkü istidlal yolu ile bütün ilimleri elde etmek çileli bir yoldur. Bk. Faḥruddin Râzî, *Mefâtiḥu'l-gayb e't-tefsîrü'l-kebîr* (Beyrut: Dâru İḥyâu't-Turâsî'l-'Arabî), 1420/1999), 2/273.

⁹⁴ Çelebi, "Gayb", 13/404

⁹⁵ Muhammed Mütevelli Şar'âvî, *Tefsîru'ş-Şa'râvî* (y.y., 1998), 16/10138.

⁹⁶ Yûnus 10/20.

⁹⁷ el-Cinn 72/26.

⁹⁸ el-En'âm 6/50.

⁹⁹ en-Neml 65.

¹⁰⁰ el-Ahzâb 33/63.

¹⁰¹ el-A'raf 7/187; el-Ahzâb 33/63.

¹⁰² Lokmân 31/34.

¹⁰³ Elmalılı bu ayetin tefsirinde "Allah hepinizi gaybden haberdar kılabacak değildi. Yani sizin hepinizi münafıkların kalblerinden haberdar etmek suretiyle onları ayırt ettirecek değildi." demektedir. Bk. Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 2/1236; Taberî ise bu ayetin tefsirinde "'Ey müminler, Allah sizleri, kullarının kalbindekine vâkıf kılabacak değildir ki, onlardan mümin olanları, münafık ve kâfirlerden ayırtedebilirsiniz. Bu sebeple Allah, kullarını bir kısım sıkıntı ve belalarla birbirlerinden ayırır. Nitekim Uhut Savaşı'nda düşmana karşı savaşma yoluyla onları birbirlerinden ayırtedmiştir. Böylece sizler, müminleri kâfir ve münafıklardan ayırtedebilirsiniz. Ancak Allah, peygamberlerinden bazıları vahiy yoluyla, kullarının kalbinde bulunan şeylere vâkıf kılar." demektedir. Bk. Taberî, *Camîu'l-Beyân...*, 7/427.

¹⁰⁴ Âl-i İmrân 3/179.

¹⁰⁵ Raci' ve Bi'ri Maune Hadiselerinde Hz. Peygamber'in (as) gaybı bilmediği açık bir şekilde görülmektedir. Eğer gaybı bilseydi sahabesini felaketle sonuçlanacak böyle bir tehlikeye atmazdı.

Allah'ın peygamberlerinden dilediğine dilediği zamanda ve dilediği miktarda vahiy yoluyla bildireceği,¹⁰⁶ dolayısıyla Peygamberlerin, gayba dair verdikleri haberlerin tümünün Allah'ın bildirmesiyle olduğu¹⁰⁷ anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere bu kısım gayb, *mutlak gayb* kısmına girmektedir.

Allah'ın mutlak gayb alanına girmeyen, zaman ve mekân gibi engeller nedeniyle bilinmeyen ancak bu engeller kalktığında¹⁰⁸ veya bir kısım delillerle bilinebilen¹⁰⁹ konular ise *izafî gayb*tır.¹¹⁰ Bu gayb, bazı mahlûkatın; meleklerden, cinlerden, insanlardan ve ona şahid olanların bilebileceği gaybtır. Bu kısım gayb, onu göremeyenler içindir. Onu gören kişiye göre bu, gayb değildir. Örneğin bir mecliste bulunan bir kişi o mecliste bulunan diğer kişiler için gayb olmazken o meclisin dışındaki kişiler için gaybtır. Yine elektrik ve yerçekimi de bizden öncekiler için bir gayb iken bizim için gayb olmaktan çıkmıştır. Öyleyse bizim dışımızdakiler için malum olan bir şey –her ne kadar gayb diye isimlendirilse de- gerçekte gayb değildir. Öte yandan bir kısım alet ve tekniklerle ulaşılan bilgi de gayb değildir.¹¹¹ Yani bu tür bilgi *izafî gayb* kısmına girmektedir. Buna göre çalışmamızın ana konusunu teşkil eden cinlerin gaybî bilgiye ulaşmalarının mümkün olup olmadığı veya hangi gaybî bilgilere ulaşmalarının imkân dâhilinde olduğu sorunsalının cevabının bulunması gerekmektedir.

2. Cinlerin Gaybı Bilmesi

Yukarıda farklı din, medeniyet ve milletlerin cinlerin gayb ile alakalarının olduğu yönünde bir inanışa sahip oldukları bilgisi zikredilmişti. Hz. Peygamber'in (as) dünyaya geldiği coğrafyada da bu durum müşahade edilmektedir. Hatta o dönemde Huzâ'a'dan Müleyhe oğullarının cinlere taptıkları, Uzza'nın Batn-ı Nahle'de üç hurma ağacında gizlenen bir şeytan olduğuna¹¹² ve Mekke'de cinlerin bulunduğu inandıkları, belirli bölgeleri "Mecenne" gibi cin isimleriyle andıkları¹¹³ ve cinlerle ilgili inançların Cahiliyye şiirlerinde de yoğun bir şekilde yer aldığı görülmektedir.¹¹⁴ Bu örnekler, Kur'ân'ın nüzûlü esnasında Cahiliyye Araplar'ı arasında yaygın bir şekilde cinlere inancın olduğuna işaret etmektedir. Cinlere olan bu inançtan dolayı kâhin ve kehanet inancı, Cahiliyye Araplar'ı arasında yaygın

¹⁰⁶ Seyyid Ebu'l-'Alâ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, çev. Kayani, Muhammed Han ve diğerleri (İnsan Yayınları, İstanbul, 1996), 6/493.

¹⁰⁷ Bk. Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 1236.

¹⁰⁸ Çelebi, "Gayb", 13/404

¹⁰⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb e't-tefsîrû'l-kebîr*, 2/273.

¹¹⁰ Albayrak farklı bir yaklaşım sergileyerek izafî gaybın, ne bütünüyle gayb ne de bütünüyle şahadet olduğunu belirtmektedir. Bk. Albayrak, *Kur'ân'da İnsan Gayb İlişkisi*, 166.

¹¹¹ Şar'âvî, *Tefsîru's-Şa'râvî*, 16/10138.

¹¹² İbnü'l-Kelbî, *Kitabü'l-a'snâm*, trc: Beyza Bilgin (Ankara: Ankara Okulu, 2016), 62, 75.

¹¹³ Bk. Ebû Nasr İsmâil ibn Hammâd el-Cevherî, *e's-Sihâh*, thk. Muhammed Tâmir (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1430/2009), 206.

¹¹⁴ Bedrüddîn Şiblî, *Êkâmü'l-mercân fi ahkâmi ve garâibi'l-cân*, thk. İbrâhîm Muhammed el-Cemel (Kâhire: Mektebetü'l-Kur'ân, h.1326), 124.

olarak bulunmaktaydı. Çünkü bu kâhinlerin cinlerle irtibat kurdukları ve cinlerden bilgi olarak insanların gelecekları ile ilgili bilgiler verdiklerine inanılırdı. Cahiliye Dönemi'nde 1. Metafizik varlıkların gökten duyduğu haberi kâhine haber vermesi, 2. Metafizik bir varlığın, yeryüzündeyken halinden soran kişinin durumunu gizli bir şekilde kâhine iletmesi, 3. Müneccimlerin metafizik varlıkla bağlantı kurarak kâhinlerin edindikleri bilgilerin içine yalan ilave etmek suretiyle insanlara iletmeleri şeklinde üç çeşit kehanet inancı bulunmaktaydı.¹¹⁵ Bu bağlamda Kureyş müşrikleri, cinlerle kâhinler arasındaki bu yakınlığa inandıklarından Hz. Muhammed'in (as) gaybî konularda verdiği haberleri ona cinlerin bildirdiği iddiasında bulunmuşlar ama bu iddialar, Kur'ân tarafından reddedilmiştir.¹¹⁶ Müşriklerin böyle bir iddiada bulunmalarının sebebi, o dönemde yaşayan kâhinlerin cinler vasıtasıyla gaybın haberlerini aldıkları söylemleri idi. Kur'ân'da "Bu bir kâhinin sözü de değildir."¹¹⁷ ifadesiyle bu kâhinlere cevap verilmekte, Hz. Peygamber'e gelen vahyin kehanette bulunan kâhinlerin sözleriyle bir alakasının bulunmadığına işaret edilmektedir.

Kur'ân'da cinlerin gayb bilgisine ulaşmak istemeleri ile ilgili bilgiler, Hicr, Şuarâ, Sâffât, Mülk ve Cin Suresi'ndeki âyetlerde yer almaktadır.¹¹⁸ Bu âyetlerde cinlerin göğün haberlerinden kulak hırsızlığı yapmak istedikleri ancak onların gökyüzünün sınırlarını aşmalarının mümkün olmadığı,¹¹⁹ kulak hırsızlığı yapmak isteyen cinlerin¹²⁰ alev huzmeleriyle engellenerek¹²¹ vahyi işitmekten uzak tutuldukları¹²² belirtilmekte, cinlerin gaybî bilgiye ulaşmalarının önleniği ifade edilmektedir.

Bu âyetlerde verilen bilgilere göre bir kısım sorular karşımıza çıkmaktadır. Örneğın Hz. Peygamber peygamberlikle görevlendirilmezden/bi'setten önce cinler tarafından kulak hırsızlığı var mıydı? Cinler bi'setten önce kulak hırsızlığı yapmak istediklerinde şıhab ile taşlanıyor muydu? Cinler kulak hırsızlığı yaparak gaybî bilgilere ulaşabilmişler midir? Şayat böyle bir hırsızlık gerçekleşmiş ise bu nasıl vuku bulmuştur? Cinlerin yaptığı bu hırsızlık hangi kısım gaybî bilgilere aittir? Bi'setten sonra da kulak hırsızlığı devam etmiş midir?

2.1. Cinlerin Kulak Hırsızlığı

Cinlerin gayb bilgisine ulaşmaları hakkında görüş bildiren gerek kelâm gerekse tefsir âlimleri arasında bir kısım ihtilaflar bulunmaktadır. Bu ihtilaflar, âyetlerdeki gramer

¹¹⁵ Ebü'l Meâli Cemalüddin Mahmûd Şükrî Âlûsî, *Bülûğü'l-ereb fi ma'rifeti ahvâli'l-'Arab*, thk. Muhammed Behçet Eseri (Beyrut, 1985), 3/270.

¹¹⁶ el-Hicr 15/17-18.

¹¹⁷ el-Hâkka 69/42.

¹¹⁸ Cinlerin gayb bilgisine ulaşmak istemeleri ile ilgili âyetlere bk. el-Hicr 15/16-18; eş-Şuarâ 26/210-212; es-Sâffât 37/6-10; el-Mülk 67/5; el-Cin 72/8-10.

¹¹⁹ er-Rahmân 55/33.

¹²⁰ es-Saffât 6/10; el-Mülk 67/5.

¹²¹ el-Cinn 72/8-9; el-Hicr 15/16-18; es-Saffât 37/6-10; el-Mülk 67/5.

¹²² eş-Şuarâ 26/210-212.

anlayışlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yukarıdaki soruların cevabı bağlamında da bu tür bir görüş ayrılığından söz etmemiz mümkündür. Buna göre kulak hırsızlığı nasıl gerçekleşmiştir? Kulak hırsızlığı yapmak isteyen şeytanlar hakkındaki varid olan rivayetler bu hırsızlığın, Allah'ın (cc) bir hükmünü gökteki meleklerle bildirdiği sırada meleklerin Allah'ın emrini silsile ile diğer meleklerle iletmeleri¹²³ esnasında cinlerin kulak hırsızlığı yapmak istemeleri şeklinde olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiler de mutlak gayb olmayıp, izafî gayb kısmına girmektedir.

2.2. Cinlerin Bi'set Öncesi ve Sonrasında Kulak Hırsızlığının İmkânı

İslam âlimlerinin genel görüşüne göre cinlerin kulak hırsızlığı bi'setten önce meydana gelmiştir.¹²⁴ Bi'setten sonra şeytanlar bundan da men edilmişlerdir.¹²⁵ Nitekim Câhız, bu doğrultuda görüş bildirmekte, bi'setten önce cinlerin şihab ile taşlanmasını kesin olarak reddetmekte ve bu konuda rivayet edilen cahiliyye şiirlerinin hepsinin uydurulmuş olduğunu iddia etmektedir.¹²⁶ Şiblî ise Hz. Peygamber'in bi'setinden önce de cinlerin şihab ile taşlandığını fakat bi'setten sonra bunun daha da şiddetlendiğini ve cinlerin kulak hırsızlığının tamamen engellendiğini belirtmektedir.¹²⁷ Buna göre âlimlerin genel olarak tercih ettiği görüş, ikinci görüştür.¹²⁸ Merâğî de Saffât Suresi'ndeki *"Ve (onu) her türlü isyankâr şeytanî güce karşı koruduk. Onlar artık o yüce topluluğu dinleyemezler, (bölgeden) uzaklaştırmak için üzerlerine her yönden atış yapılır; ayrıca onlar (âhirette de) bitmez bir azaba -çarptırılacaklardır. Ancak, (o yüce topluluktan) bir bilgi kırıntısı kapan olursa onu da delip geçen bir ışık topu kovalar."*¹²⁹ ayetlerini delil getirerek şeytanların kulak hırsızlığı

¹²³ Bu rivayetlerdeki bilgilere göre Allah gökte bir şeyi emrettiğinde, melekler bu emre saygı ve tazimle karşılık verir ve kanatlarını çırparak vahyi alırlar. Bu esnada zincirin düz bir kayaya çarpmasına benzer bir ses çıkarırlar. Alt kademede bulunan melekler, Allah'ı tesbih etme nedenlerini üstlerindeki meleklerle sorarlar. Sorgulama Allah'tan gelen emri bilen hameletü'l-arş meleklerine kadar devam eder. Hameletü'l-arş melekleri Allah'tan gelen emri gene aynı silsile ile en altta bulunan meleklerle bildirir ve böylece dünya semasına ulaşır. Burası meleklerin "annân" (عنان) olarak isimlendirilen özel mekânıdır. Orada bulunan şeytanlar da meleklerin kendi aralarında konuştukları ilahi emri gizlice dinlemeye çalışarak bu kulak hırsızlığını yapmaya çalışırlar. Bk. Buḥârî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 65 (No. 4701-4800); Müslim, "Kitabu's-Selâm: Babu Tahrimi'l-Kehâne", 4/1750; Tirmizî, "Kitabu Tefsiri'l-Kur'ân/Suretu Sebe", 3223-3224.

¹²⁴ Oysa cinler bi'setten önceki 500 yıllık fetret döneminde kulak hırsızlığı yapmak istedikleri zaman şihab ile taşlanıyorlardı. Bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Kurtûbî, *el-Câmi'u li aḥkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Misriyye, 1384/1964), 19/12.

¹²⁵ İbn Abbas (r.a), "Şeytanlar, önceleri göğe çıkmaktan menedilmemişlerdi. Bundan dolayı göklerde dolaşıyor, meleklerden gaybin haberlerini duyuyor ve o haberleri kâhinlere ulaştırıyorlardı. Ama Hz. İsa (a.s) doğunca, onlar üç kat gökten menedildiler. Hz. Muhammed (s.a.s.) doğunca da, bütün göklerden menedildiler. Dolayısıyla onlardan her biri, kulak hırsızlığı yapmak (laf çalmak) istediklerinde, ateş parçaları ile taşlanır, uzaklaştırılırlar." demektedir. Bk. Râzî, *Mefâtiḥu'l-ğayb e't-tefsîrü'l-kebir*, 19/130.

¹²⁶ Kurtûbî, *el-Câmi'u li aḥkâmi'l-Kur'ân*, 10/10.

¹²⁷ Şiblî, *Ēkâmü'l-Mercân fi Ehkâmi ve Garâibi'l-Cânn*, 124.

¹²⁸ Kurtûbî, *el-Câmi'u li aḥkâmi'l-Kur'ân*, 10/12; Muhammed Ali Sabûnî, *Muḥtasar tefsîru İbn Keşîr* (Beyrut: Dâru'l-Kur'ân'i'l-Kerim, 1402/1981), 2/557.

¹²⁹ es-Sâffât 6/7-10.

yapmak istediklerinde onları delici ve yakan bir şihabın takip ettiğini, onların bu hırsızlığının engellendiğini ve Allah'ın vahyini ve kitabını koruduğunu belirterek kesinlikle kulak hırsızlığının olamayacağını savunmaktadır.¹³⁰ Mülk Suresi 5. Ayeti'nde geçen "Gerçek şu ki biz yakın göğü kandillerle süsledik. Ayrıca bunlarla şeytanların taşlanmasını sağladık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık."¹³¹ ifadesi kulak hırsızlığı yapmak isteyen şeytanların taşlanarak bu hırsızlığa engel olduğu belirtilmekte ve kulak hırsızlığının mümkün olamayacağı ifade edilmektedir.

2.3. Şihablarla Taşlanmanın Aşamaları

Bi'setten sonra cinlerin kulak hırsızlığı yapmak istediklerinde şihabla taşlanmalarının hırsızlık yaptıktan sonra mı yoksa önce mi olduğu konusunda da âlimler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Bazıları hırsızlık yapmadan hemen önce, bazıları ise -ki çoğunluğun görüşü de budur- Saffât ve Hicr Sureleri'ndeki konuyla ilgili ayetlerde¹³² geçen *fe* harfinin *fâü takibiyye* anlamında kullanıldığını, buna göre hırsızlık yaptıktan hemen sonra şihablarla taşlandığını savunmaktadırlar.¹³³ Seyyid Kutub ise taşlamanın keyfiyeti hakkında açık bir ifade bulunmadığını; taşlama akabinde hırsızlık yapmak isteyen cinlerin ölüp ölmediği, taşlamayı yapan bekçilerin nerede durdukları, şeytanları nasıl taşıdıkları konularında ne Kur'ân'da ne de hadislerde bir bilgi bulunmadığını, bu bilgilerin inanç dünyamıza bir şey katmayacağını belirterek bu konuyla meşgul olmaktan uzak durulmasını¹³⁴ tavsiye etmektedir. Bu açıklamadan sonra cinlerin hangi bilgilere ulaşabileceği sorusunun cevabının bulunması gerekmektedir.

3. Cinler Hangi Gaybî Bilgilere Ulaşabilir

Allah'ın (cc) kendine ait olan fakat mahlûkatından kimseye bildirmediği mutlak gayb bilgisine mahlûkattan hiçbir kimsenin -melek, cin veya insan- muttali olması mümkün görünmemektedir. Çünkü Kur'ân ayetleri, bu kısım bilginin sadece Allah'a ait olduğunu belirtmektedir.¹³⁵ Nitekim Kurtûbî, Hicr Suresi'nde geçen "Ancak kulak hırsızlığı yapmaya kalkışan olursa"¹³⁶ ifadesindeki illa istisna edatının istisnai muttasıl olduğu kabul edilirse buna göre "vahyin dışındaki haberleri işitmekten korumadık" anlamına geldiğini cinlerin yapmış oldukları bu kulak hırsızlığının vahyî bilgileri kapsamadığını¹³⁷ ifade etmektedir.

¹³⁰ Ahmed b. Mustafâ Merâgî, *Tefsîru'l-Merâgî* (nşr.: Şirketü Mektebe ve Matbaatü Mustafâ, 1365/1946), 23/44.

¹³¹ el-Mülk 67/5.

¹³² Bk. *es-Sâffât* 37/8; *el-Hicr* 15/18. *أَلَا مَنْ اسْتَرْقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شَيْهَابٌ مُّبِينٌ*

¹³³ Ebû'l-Hasen Maverdî, *'A'lâmü'l-nübüvve* (Beyrut: Dâru Mektebetü'l-Hilal, 1409/1989), 167.

¹³⁴ Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, çev. M.Emin Saraç - İ. Hakkı Şengüler - Bekir Karlığa (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, ts.), 9: 107-108.

¹³⁵ el-En'âm 6/59; en-Neml 27/65.

¹³⁶ el-Hicr 15/18.

¹³⁷ Kurtûbî, *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/10-11.

Şuarâ Suresi'nde "Onlar vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır."¹³⁸ ayeti de Kurtûbî'nin ve bu doğrultuda görüş belirten müfessirlerin tefsirlerini destekler mahiyettedir.

Ebû Zehra, *إِلَّا مَنْ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شَيْهَابٌ مُبِينٌ* ayetindeki istisnanın istisnai muttasıl olarak kullanıldığını önceki cümle ile sonraki cümle arasında *fe etbaahü* kelimesindeki *fa'nın fâü takibiyye* olduğunu buna göre kulak hırsızlığına yeltenen şeytanların şihablarla yakıldığını bu kulak hırsızlığının mümkün olamayacağını¹³⁹ belirtmektedir. Bu konuda en uç denilebilecek görüşe sahip olanlardan Râzî, "Gaybı O bilir, gizlisini kimseye açmaz; Ancak elçi olarak seçtiği başka. Allah, bu elçilerin her türlü durumlarını ilmiyle kuşattığı ve her şeyin sayısını belirlediği halde, rablerinin mesajlarını tebliğ ettiklerini ortaya çıkarmak için onların önlerinden ve arkalarından gözcüler gönderir"¹⁴⁰ ayetinde geçen ve gayb bilgisinin sınırlarını tespit eden bu ayette gayb kelimesinin genel anlamda kullanılmadığını, isim tamlaması formunda gelen tekil gayb kelimesinden kastın kıyametin vakti olduğunu söylemektedir. Râzî, burada zikredilen gayb kelimesinin genel değil, özel anlamda kullanıldığını savunmaktadır. Râzî'nin bu teviline göre, sadece bazı elçilere bildirilecek olan gayb, kıyamet anıdır ve o elçiler de, kıyametin kopma anından hemen önce kendilerine haber verilen melekler olabilir. Râzî'ye göre bu ayete istinaden, evliyanın veya kimi kâhinlerin gelecekte haber vermesinin imkânsızlığına delil çıkartmak, hem ayete hem de gelecekte haber vermesiyle halk arasında şöhret bulmuş kimseler hakkında anlatılan mütevatir rivayetlere aykırıdır.¹⁴¹ Zemahşerî ise Cinn Suresi'nde geçen ilgili ayette gayb bilgisinin sadece Allah'a ait olduğu ve bir de kendilerinden hoşnut olduğu kimselere bildirileceği ifadesiyle insanlardan veli kullarının bu bilgiye ulaşmalarının mümkün olmadığını belirtmektedir. Çünkü veli kullar, Allah'ın elçisi değildir. Aynı zamanda Allah'ın hoşnut olmadığı kimseler olması hasebiyle kâhin ve münecimlerin de mutlak gayb bilgisine ulaşmalarının mümkün olmadığını gösterir¹⁴² demektedir. Yukarıda zikredilen Râzî'nin bu ayetteki yaklaşımı, Kur'ân'ın bütünlüğü açısından düşünüldüğünde naslara aykırı inançların yaygınlaşmasına yol açacak ve istismara imkân verecek yaklaşımlara sebep olacaktır. Nitekim Tahavî, Allah'a ait olan gayb bilgisine muttali olduğu iddiasında bulunan kimseleri iftira ve günahı meslek edinen kimseler olarak vasıflamaktadır.¹⁴³

Allah'ın (cc) semada emrettiği bir hükmün görevli melekler veya seçmiş olduğu peygamberlerini muttali kıldığı¹⁴⁴ ve Allah'ın gaybi bilgisinin bu melekler ve peygamberler

¹³⁸ eş-Şuarâ 26/212.

¹³⁹ Muhammed Ebû Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa, *Zehretü't-tefâsîr* (Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ts.), 8/4077.

¹⁴⁰ el-Cin 72/26-28.

¹⁴¹ Bk. Râzî, *Mefâtihu'l-gayb e't-tefsîrü'l-kebîr*, 30/279-280.

¹⁴² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/632-633.

¹⁴³ Muhammed b. Muhammed b. Mahmut Bâbertî, *Şerhü 'akîdeti't-tahaviyye*, thk. Ahmet Mahmut eş-Şehâde (İstanbul: el-Mektebu'l-Hanefiyye, 1438/2017), 276.

¹⁴⁴ el-Cin 72/26-27.

katında malum bir bilgiye dönüşmesi şeklindeki gayb da mutlak gayb kısmına girmektedir. Zira Allah (cc), peygamberlerini bir kısım gaybî bilgileri vahiy yoluyla bildirme şeklindeki mucizelerle teyid ettiği bu kısım gayba, melekler ve peygamberler dışında mahlûkattan; cinlerin, müneccimlerin veya falcıların bu bilgilere ulaşması mümkün değildir.¹⁴⁵ Nitekim gaybî bilgilerin cinler tarafından bilinmesinin mümkün olmadığını belirttiği es-Sebe' Suresi'nde "Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun (Süleyman'ın) önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona alevli azabı tattırırdık. Onlar Süleyman'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı."¹⁴⁶ "Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Sonunda yere) yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybî bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı."¹⁴⁷ denilmekte, Süleyman (as) vefat ettiğinde, nâşının uzun süre esasına dayanarak ayakta kaldığı anlaşılmaktadır. Bu ayette cinler için ifade edilen "küçük düşürücü azap" tabiri, güç işlerde çalıştıkları için kullanılmıştır. Çünkü bu cinler Hz. Süleyman'ın ölümünü anlamadıkları için hayatında olduğu gibi, yorucu işlere ölümünden sonra da bir ağaç kurdu onun bastonunu yiyip yere düşürünceye kadar devam etmişler,¹⁴⁸ onun öldüğünü ancak mescidin inşaatı tamamlandıktan¹⁴⁹ bir sene sonra anlamışlardı.¹⁵⁰ Müfessirler, Süleyman'ın (as) vefat ettikten sonra esasına dayanarak durduğu -cinlerin bu durumu anlayınca kadar geçen- zaman hakkında ihtilaf etmişlerdir. Ancak burada mühim olan bu zamanın az veya çok olmasından öte Süleyman'ın (as) ölümünün cinlerin gözleri önünde gerçekleşen bir hadise olduğu halde cinlerin bu duruma muttali olamadıklarıdır. Oysa o dönemde insanlar arasında cinlerin yarın ne olacağına dair gaybî bilgiye sahip oldukları inancı yaygındı. Bu hadise gaybın sadece Allah'a ait olduğunu, cinlerin gaybî bilgiye ulaşabilmelerinin mümkün olmadığını göstermektedir.

Mutlak gayb bilgisi dışında gayb âleminden bilgi ve şahadet âlemine giren haberler veya geçmişte meydana gelen haberler ile ilgili gaybî bilgiler ise cinlerin ulaşabilmesinin ve insanlara haber verebilmesinin mümkün olduğu gaybî bilgiler olarak görünmektedir. Zira cinler, yaratılış icabı bazı hususlara insanlardan daha önce vakıf olabilirler. Cenab-ı Hak,

¹⁴⁵ Kurtûbî, *el-Câmi' u li ahkâmi'l-Kur'ân*, 19/28

¹⁴⁶ Sebe' 34/12-13.

¹⁴⁷ Sebe 34/14.

¹⁴⁸ Ethem, *e's-Sihru ve's-seharatu min minzâri'l-Kur'ân ve's-Sünne*, 130.

¹⁴⁹ Süleyman (as), ailesine ecelinin yaklaştığını ancak ölümünü Mescidi Aksa'nın tamamlanmasına kadar kimseye bildirmemelerini istemişti. Süleyman (as) kefenini giydi mihraba girdi ve esasına dayanarak namaz kıldığı esnada vefat etti. Cinler, onun öldüğünü 1 sene sonra Beyti Makdis'in inşaatı tamamlandıktan sonra anlamışlardı. Bk. Kurtûbî, *el-Câmi' u li ahkâmi'l-Kur'ân*, 14/281.

¹⁵⁰ Müfessirler, Süleyman'ın (as) cinlerin 1 yıl geçinceye kadar kendisinin ölümünden haberdar olmamalarını istemesinin sebebinin iki başlık altında mütalaa etmişlerdir: 1. Cinler gaybî bilgilere muttali olduklarını iddia ediyorlardı. Süleyman (as), insanların, cinlerin gaybî bilgilere muttali olamayacaklarını görmelerini ve anlamalarını istemişti. 2. Davut (as), Beyti Makdisi inşa etmeye başlamış fakat tamamlayamadan vefat etmişti. Ölmeden önce Süleyman'a (as) inşaatı tamamlamasını vasiyet etmişti. Bundan dolayı İnşaat tamamlanıncaya kadar cinlerin, kendisinin vefat ettiğini anlamamalarını istemişti. Bk. Kurtûbî, *el-Câmi' u li ahkâmi'l-Kur'ân*, 14/279.

kısa zamanda uzun mesafelere gidebilecek gücü, insanların göremeyeceği bazı şeyleri görme hasletini, ayrıca insanlarda bulunmayan bir takım özellikleri cinlere vermiştir. Örneğin bir cin, uzakta bulunan bir şehirden başka bir şehire yolculuğa çıkan bir kişi ve beraberinde getirdiği eşyalar ile nasıl bir araçla yolculuk yaptığını başka bir insana haber verebilir. Oysa haber verilen insan için hakkında haber verilen şahıs onu görmediğinden ötürü bu durum, haber verilen o kişiye göre bir gaybtır. Bu tür haber, haberi alan insan için gayb olmakla birlikte haberi veren cin için gayb değildir. Çünkü bu haberi nakleden cin, o haberi bizzat gözleri ile görmüştür.¹⁵¹ Aynı şekilde cinlerin ömürleri insanlara göre daha uzun olduğu için geçmişte görmüş oldukları hadiselerden de insanlara haber verebilirler. Örneğin 100 yıl önce veya daha önce yaşayan bir kişinin başına gelen bir olaydan, o kişinin ölüm anındaki hallerinden ve buna benzeyen diğer hallerinden o anda onun yanında bulunan bir cin haber verebilir.¹⁵² Geçmişte yaşanan ve cinler tarafından insanlara verilen bu tür haberler insanlar için gaybtır. Ama cinler için gayb olmayabilir. Ancak bu haberlerin doğruluğu kesin değildir. Cinler bu verdikleri haberlerde doğru söylemiş de olabilir yalan da. Çünkü cinler, doğruluk ve yalancılık konusunda insanlara benzerler. Hatta insanlarda bulunan kötü sıfatlar onlarda daha fazladır. Diğer taraftan onların vermiş oldukları bu haberlerin doğru olup olmadığını ölçebilecek bir kıstas da bulunmamaktadır.¹⁵³ Aynı şekilde “bir zamanda veya mekânda bilinmeyen pek çok şey başka bir mekân veya zamanda bilinebilir. Veya aynı zaman ve mekânda olan insanlardan bazılarının bildiği bir bilgi, diğerlerine gizli kalabilir.”¹⁵⁴ Örneğin bir konuda bir bilgiye sahip olan kişinin bu bilgisi, diğeri için gayb olabilmektedir. Çünkü o bilgi, o bilgiye sahip olan kişi için gayb âleminden şehadet âlemine girmiştir. Ancak bu tür gaybî bilgi, sadece Allah'ın bilgisinde bulunan ve hiçbir kimseyi muttali kılmadığı mutlak gayb bilgisi kısmına girmemektedir. Bu izafî bir gaybtır, Zira mutlak gayb henüz şehadet/varlık âlemine gelmeyen hususlardır.

Sonuç

Cinlerin gaybî bilgilere ulaşabilmeleri hususu insan açısından metafizik/gaybî bir konudur. Gayb konusunun fizik bilgileri ile anlaşılması mümkün değildir. Bu konuda yegâne kaynak, gaybî konularda bizlere bilgi veren Kur'ân ayetleri ve rivayetlerdir. Bunun dışında verilen bilgilerin ve yorumların kesin bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Kur'ân'ın gayb konusuna iki açıdan yaklaştığı görülmektedir. Buna göre birincisinde gaybın yalnız Allah'a ait olduğu, mahlûkattan hiçbir varlığın bu bilgilere ulaşamayacağı, ikincisinde ise istisna

¹⁵¹ Abdülkerîm El-Hatîb, *e't-Tefsîru'l-Kur'ân li'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1390/1980), 11/794-795.

¹⁵² Takiyuddîn İbn Teymiyye, *el-Furkân beyne evliyâi'r-Rahmân ve evliyâi's-şeytân*, thk. Abdülkâdir Arnavûtî (Dimeşk: Mektebetü Dâru'l-Beyân, 1405/1985),78.

¹⁵³ 'Abîdât, *Âlemu'l-cin fi davi'l-Kitâb ve's-Sünne*, 373-374.

¹⁵⁴ Maşallah Turan, “Gayb İlminin Yorumlanmasındaki Tutarsızlıklar Muhammed Ali Sâbûnî Örneği”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 8/1 (Nisan 2016), 136.

yapılarak bu gaybî bilgilerin bir kısmının Allah'ın dilediği meleklerine ve peygamberlerine dilediği zaman ve ölçüde bildirebileceği şeklindedir. Örneğin bazı peygamberlerini muttali kıldığı gayb bilgisi, o peygamberler için gayb olmadığı halde diğerleri için gayb olmaya devam etmektedir. Hz. Peygamber'i (as) münafıkların kimler olduğuna muttali kıldığı bilgi, bizim için gayb olduğu gibi. Ayrıca Kur'ân'da cinlerin gaybî bilgilere ulaşmak istedikleri ancak bunların bu bilgilere ulaşmalarının şihablarla engellendiği bilgisi de verilmektedir. Ayetlerde verilen bu bilgileri yorumlayan âlimler, bu bilgilere hem hadis rivayetleri hem de dil açısından yaklaşarak açıklamaya çalışmışlardır. Bu çerçevede bazı müfessirler zorlama türünden tevil ve yorumlarla bu tür gaybî bilgilerin cinlere, velilere hatta kâhinlere de verilebileceğini iddia etmişlerdir. Yaptığımız araştırma neticesinde bu tür bir iddianın mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Zira bu tür gayb, mutlak gayb kısmına girmektedir. Mahlûkattan herhangi bir varlığın gelecekte ne olacağı hakkında gaybî bilgiye ulaşabilecekleri şeklinde iddialar ilgili Kur'an ayetleriyle çelişmektedir. Zikredilen ayetlerdeki ifadeler, Allah'ın kendine ait olan gayb bilgisini görevli elçiler dışında hiçbir kimseye açmayacağını açık şekilde bildirmektedir. Bu tür iddiada bulunan kişilerin gayba dair vermiş oldukları haberler ve bilgilerin hiçbir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Zira peygamberler dışında insanlara veya cinlere mutlak gayb bilgisinin verilmesi, imtihandaki hürriyetin ortadan kalkmasına sebep olacak ve onların iman etmelerini zorunlu hale getirerek imtihan olgusunu anlamsızlaştıracaktır. Öte yandan *mutlak gayb* hakkında bilgiye ulaşabildiğini iddia etmek, yaratıcının kendisine has kıldığı bilgiye ulaştığını iddia etmektedir. Böyle bir iddia, yaratılmış olan varlıkların yaratıcıya ait olan ilim sıfatına ortak olmaları sonucunu ortaya çıkartmaktadır ki bu da yaratan ile yaratılanlar arasındaki sınırların kalkmasına sebep olmakta ve Kur'ân'da verilen tevhîd bilgisine ters düşmektedir.

Ancak *izâfi gayb*ın mahlukât tarafından bilinebilmesi ise mümkündür. Nitekim yaratılışları itibarıyla insanlardan çok daha hızlı hareket etme kabiliyetine sahip olan cinler, insanlara nazaran insanların bilemediği bir kısım bilgilere ulaşabilirler. Zira insanlara göre gayb olan bu alan cinlere göre gayb olmayabilir. Cinlerin bu konuda bilebileceği gaybî bilgiler, hem *mutlak gayb* hem de gelecekte olacak hadiseler dışındaki bilgilerdir. Bu bilgiler de sınırlı bilgilerdir. Bir cinin *izâfi gayb* türünden olan her bilgiye ulaşması da mümkün değildir. Cinlerin muttali olduğu ve haber verdikleri *izâfi gayb* kısmına giren gaybî bilgilerin İslam Hukuku açısından herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Zira doğruluğu kesin olarak tespit edilemeyen böyle bir haberin, hukuk açısından geçerliliğinin kabul edilmesi, toplumda hukuksal anlamda birçok karışıklığın meydana gelmesine sebep olacaktır.

Ayrıca cinlerin *izâfi gayb* olan bir bilgiyi bir insana iletmesi konusunda bir takım problemler bulunmaktadır. Zira cinlerin mahiyeti ile insanların mahiyeti farklıdır. İki farklı mahiyete sahip olan varlığın birbirleriyle irtibata geçmeleri ancak iki varlıktan birisinin

mahiyet itibarı ile diğerinin mahiyetini almasıyla gerçekleşebilir. Aksi düşünülürse cinlerin aslî suretleriyle görülmeleri ve insanlarla irtibata geçmeleri imkânsız görülmektedir. Çünkü Kur'ân'a göre Süleyman'ın (as) ve Hz. Muhammed'in (as) dışında kimsenin cinlerle görüştüğüne dair kesin bir delil bulunmamaktadır. Kaldı ki Hz. Peygamber'in (as) cinlere Kur'ân okuması hakkında açık Kur'ân ayetleri bulunmasına rağmen ifade edilen okumanın keyfiyeti -Hz. Peygamber'in cinleri görüp görmediği- hakkında bir bilgi verilmemektedir. Konuyla ilgili gelen hadislerde de bir ihtilafın olduğu açıktır. Bundan dolayı cinlerle irtibatın sağlanması hakkında kesin ve net bir yargıya varılamaz. Bununla birlikte yukarıda konuyla ilgili zikredilen hadisler ve İslam âlimlerinin konu bağlamında yaptıkları yorumlar ve açıklamalara göre cinlerle irtibatın mümkün olduğu, dolayısıyla kâhinlik yapan ve kehanette bulunan kimselerin cinlerle irtibata geçebileceği ve onlardan *izâfi gayb* hakkında bilgi alabileceği düşünülmektedir. Zira *izâfi gayb*, yaratılanlardan bir kısmının ona ulaşabildiği, diğer kısmına ise gizli kalan bilgi alanıdır. Ancak Mutlak gayba ait herhangi bir bilgi vermeleri mümkün görünmemektedir.

Cinlerin kulak hırsızlığı yapmak istemeleri ile ilgili zikrettiğimiz ayetlerde ve hadislerde verilen bilgiler, yapılan kulak hırsızlığının bi'setten önce yapılmaya çalışıldığını ve vahyî bilgileri kapsamadığını göstermektedir. Yine ayetler ve hadisler göre bi'setten sonra kulak hırsızlığı yapmak isteyen cinlerin kulak hırsızlığından engellendiği, buna teşebbüs edenlerin kulak hırsızlığı yapmadan önce şihablarla taşlandığı belirtilmektedir. Buna göre cinlerin veya cinler vasıtasıyla kâhinlerin *mutlak gaybî* bilgilere ulaşmaları mümkün görünmemektedir. Ancak *izâfi gayb* türünden bilgilere ise sınırlı bir şekilde ulaşabilecekleri düşünülmektedir.

Kaynakça

- 'Abdulkakî, Muhammed Fu'âd. *el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Çur'âni'l-Kerîm*. Beyrût: Dâru'l-Hadîs, 1364/1945.
- Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya, Ebü'l-Hüseyin. *Makâyîsü'l-luğa*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Ahmed Muhtâr, Ömer. *el-Mu'cemu'l-mevsûi li elfâzi'l-Kur'ân-i'l-Kerîm ve kıraâtihî*. Riyâd: Müessesetü sûtûru'l-M'ârife, 3. Basım, 1423/2002.
- Albayrak, Halis. *Kur'ân'da İnsan Gayb İlişkisi*. İstanbul: Şule Yayınları, 1993.
- Âlûsî, Ebü'l Me'âli Cemalüddîn Mahmûd Şükrî. *Bülûğü'l-ereb fi ma'rifeti ahvâli'l-'Arab*. thk. Muhammed Behçet Eserî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1985.
- 'Atîbî, Ömer İbni Süleymân İbni Abdillâh el-Aşkar. *Âlemu'l-cin ve's-şeyâfîn*. Küveyt: Mektebetü'l-Felâh, 4. Basım, 1404/1984.
- Aydın, Hayati. "Dinî Kaynaklar ve Kültür Bağlamında Cinleri Anlamak". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/3 (Aralık 2017), 1623-1670.

- Bâbertî, Muhammet b. Muhammet b. Mahmut. *Şerhü 'akîdeti't-taḥaviyye*. thk. Ahmet Mahmut eş-Şehâde. İstanbul: el-Mektebu'l-Hanefiyye, 1438/2017.
- Beyânûnî, Ahmed İzzuddîn. *el-Îmânu bi'l-melâike*. y.y.: Dâru's-Selâm, 2. Basım, 1405/1985.
- Buḥârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Naşr. 8 Cilt. y.y.: Dâru Tavkı'n-Necât, 1. Basım, 1422/2001.
- Çelebi, İlyas. "Gayb". *DİA*. 13/404-409. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Dâmağânî, Hüseyin İbnu Muhammed. *Ḳāmûsu'l-Kur'ân ev İslâhu'l-vucûhi ve'n-nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. thk. Abdulaziz Seyyid el-Ehl. Beyrut: Dâru'l-İlmi'l-Melâyîn, 4. Basım, 1984.
- Ebü'l-Bekâ, Eyyûb b. Musa el-Hüseynî el-Kârîmî el-Kûfî. *el-Külliyât mu'cem fi'l-mustalaḥâti ve'l-furûki'l-luğaviyyât*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1998.
- Ebü Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa. *Zehretü't-tefâsîr*. 10 Cilt. y.y.: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, ts.
- el-Cevherî, Ebû Naşr İsmâîl ibn Hammâd. *e's-Sihâh*. thk. Muhammed Tâmir. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1430/2009.
- el-Hatîb, Abdulkerîm. *e't-Tefsîru'l-Kur'ân li'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1390/1980.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 3. Basım, 1979.
- Erdoğan, İbrahim Halil. "Metafizik Âlemden Cinlerle İrtibatın İmkânı/İmkansızlığı: Etimolojik ve Epistemolojik Bir Analiz". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18/72 (Ekim 2019), 1953-1969.
- Ethem, İbrahim Kemal. *e's-Sihru ve's-seḥaratu min minzâri'l-Kur'ân ve's-Sünne*. Beyrut: Dâru'n-Nedve el-İslamiyye, 1411/1991.
- Et-Tirmizî, Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 5 Cilt Mısır: Şirketü Maḥba'atü Mustafâ, 2. Basım, 1395/1975.
- İbn 'Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. 'Abdülaziz. *Reddü'l-muḥtâr 'alâ dürri'l-muḥtâr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1412/1992.
- İbnu'l-Kelbî. *Kitabü'l-a'snâm*. trc. Beyza Bilgin. Ankara: Ankara Okulu, 2016.
- İbn Keşîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl İbnü Ömer. *Tefsiru'l-Kur'ân'i'l-Azim*. thk. Sami İbnu Muhammed. Riyad: Dâru Tayyibe, 2. Basım, 1420/1999.
- İbnu'l-'Arabî, Ebû Bekr. *Aḥkâmü'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3. Basım, 1424/2003.
-

- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. 6 Cilt. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1119/1707.
- İbn Teymiyye, Takiyüddîn. *el-Furqân beyne evliyâi'r-Raḥmân ve evliyâi's-Şeyṭân*. thk. Abdülkâdir Arnavûtî. Dimeşk: Mektebetü Dâru'l-Beyân, 1405/1985.
- İsfehânî, Ebu'l-Kasım Hüseyin İbn Muhammed el-Ma'rûf bi'r-Râgîb. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Seyyid Geylânî. Kahire: Dâru'l-Meymeniyye, 1324/1906.
- Kılavuz, Ahmet Saim. "Cin (Kelam)". *DİA*. 8/8-10. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi'u li aḥkâmi'l-Kur'ân*. 10 cilt. thk. Ahmed el-Berdûnî. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısrîyye, 2. Basım, 1384/1964.
- Kutub, Seyyid. *fî Zilâli'l-Kur'ân*. 16 Cilt. çev. M.Emin Saraç - İ. Hakkı Şengüler - Bekir Karlığa. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, t.y.
- Maverdî, Ebû'l-Hasen. *'Alâmü'l-nübüvve*. Beyrut: Dâru Mektebetü'l-Hilal, 1. Basım, 1409/1989.
- Medkûr, İbrâhîm. *M'ucemu elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: 2. Basım, 1409/1989.
- Merâgî, Ahmed b. Mustafa. *Tefsîru'l-Merâgî*. 30 Cilt. Beyrut: Şirketü Mektebe ve Matba'atü Mustafâ, 1. Basım, 1355/1946.
- Mevdûdî, Seyyid Ebu'l-'Alâ. *Tefhimu'l-Kur'ân*. 7 Cilt, çev. Kayanî, Muhammed Han ve diğerleri. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 1996.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şâḥîḥ*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Râzî, Faḥruddîn. *Mefâtiḥu'l-gayb e't-tefsîru'l-kebîr*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-'Arabî, 3. Basım, 1420/1999.
- Sabûnî, Muhammed Ali. *Muḥtasar tefsiru İbn Keşîr*. Beyrut: Dâru'l-Kur'ân'i'l-Kerîm, 7. Basım, 1402/1981.
- Sirâcü'd-Dîn, Abdullah. *el-İmânu bi'l-melâike*. Halep: Dâru'l-Felâh, 1. Basım, 1391/1972.
- Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed İbn. Alî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.
- Şar'âvî, Muhammed Mütevellî. *Tefsîru's-Şar'âvî*. 20 Cilt. y.y., 1418/1998.
- Şiblî, Bedrüddîn. *Êkâmü'l-mercân fî aḥkâmi ve garâibi'l-cânn*. thk. İbrâhîm Muhammed el-Cemel. Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, h.1326.
- Şirbinî, Şemsüddîn Muhammed İbn Ahmed el-Hatîb. *Muḡni'l-muḥtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-minhâc*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415/1994.
- Şahin, M. Süreyya. "Cin". *DİA*. 8/5-8. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
-

- Taberî, Ebû Ca'fer. *Camiu'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1420/2000.
- Turan, Maşallah. "Gayb İlminin Yorumlanmasındaki Tutarsızlıklar Muhammed Ali Sâbûnî Örneği". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 8/1 (2016), 130-153.
- Yazıcı, Mahmut. "Hz. Peygamber'in Cinlerle Görüşmesine Dair İhtilafı Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 4/2 (2018), 784-825
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud. *el-Keşşâf 'an haqâiki gavâmiu't-tenzîl*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-'Arabiyye, ts.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed Abdullah. *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Ebi'l-Fadl e'd-Dimyâtî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.